

2. Лікарська (медична) помилка: медичне та правове поняття. *Адвокатське бюро «Титикало та партнери»*. URL: <http://tytykalo.com.ua/presa-pro-nas/likarska-medichna-pomilka-medichne-ta-pravove-ponyattya/>

3. Ковтун Л. Проблеми правової кваліфікації лікарської помилки. *Правовий тиждень*. 2008. № 52–53. С. 125–126.

Вербіцький Богдан Ярославович,
*здобувач ступеня вищої освіти бакалавр
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ*
Науковий керівник:
*Шаповал Леся Іванівна,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ОСОБЛИВОСТІ ЦИВІЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЕКОЛОГІЧНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ УКРАЇНИ

Сьогодні питання цивільної відповідальності за екологічні правопорушення набувають особливої актуальності в Україні, оскільки країна стикається з численними екологічними викликами, посиленими наслідками військових дій. Негативний вплив на довкілля від промислової діяльності, військових операцій, а також недосконале правове регулювання спричиняють значну шкоду природним ресурсам та здоров'ю громадян. Це вимагає адекватних механізмів цивільної відповідальності, здатних компенсувати завдані збитки та забезпечити справедливе відшкодування постраждалим.

В умовах сьогодення в Україні, коли значна частина території зазнає екологічних збитків через військову агресію з боку Російської Федерації, потреба в удосконаленні правових інструментів цивільної відповідальності за шкоду довкіллю є особливо важливою. Такі інструменти мають не лише ефективно регулювати відшкодування збитків, а й сприяти попередженню подальших екологічних правопорушень. Дослідження особливостей цивільної відповідальності в сфері екології стає необхідним для виявлення прогалин у чинному законодавстві та розробки ефективних заходів реагування на екологічні порушення, особливо в умовах військового та повоєнного відновлення України.

Основні засади цивільної відповідальності в Україні закладені в Цивільному кодексі України [2], а також у спеціальних законах, таких, наприклад, як Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» [1] та Водний кодекс України [3], які регулюють екологічні правовідносини та відповідальність за порушення.

Встановлення правопорушення, наявності шкоди, причинно-наслідкового зв'язку та вини є фундаментальними елементами для притягнення до цивільної відповідальності в екологічній сфері. Це означає, що для покладення відповідальності на правопорушника необхідно не лише підтвердити сам факт протиправної діяльності, але й обґрунтувати наявність заподіяної шкоди. У контексті екологічних правопорушень важливо довести, що така діяльність безпосередньо вплинула на стан навколишнього середовища та спричинила негативні наслідки для здоров'я та майна громадян. Ці елементи допомагають чітко окреслити межі відповідальності та визначити правомірність відшкодування збитків, оскільки лише за наявності доказів щодо кожного з них можна забезпечити справедливий розподіл тягаря відповідальності. Наявність причинно-наслідкового зв'язку є особливо важливою, адже вона підтверджує, що шкода є прямим наслідком конкретного екологічного правопорушення, а не результатом інших факторів. Такий підхід дозволяє забезпечити справедливе відшкодування та сприяти охороні екологічного правопорядку, стимулюючи дбайливе ставлення до природи й ресурсів [4]. Проте в Україні спостерігаються певні недоліки у програмі механізмів цивільної відповідальності за екологічні правопорушення. У практиці досить складно довести причинно-наслідковий зв'язок між діями правопорушника та шкодою, що ускладнює процес притягнення до відповідальності та відшкодування шкоди [7]. Також є труднощі в оцінці завданої шкоди, зокрема екологічної, що потребує спеціальних знань і експертиз, а судова практика з таких питань ще недостатньо розвинена [8].

В Україні діє низка міжнародних зобов'язань, які покладають на державу відповідальність за дотримання екологічних стандартів і забезпечення ефективного захисту навколишнього середовища. Одним із важливих міжнародних документів у цій сфері є Орхуська конвенція, яка надає громадянам право на доступ до екологічної інформації, участь у прийнятті рішень з екологічних питань і звернення до судових органів з метою захисту довкілля [9]. Це сприяє підвищенню рівня екологічної відповідальності, забезпечує прозорість екологічної політики та надає громадянам інструменти для активної участі у вирішенні питань захисту довкілля.

Однак, попри міжнародні зобов'язання, в Україні досі існують колізії та прогалини в національному екологічному законодавстві, які ускладнюють процес притягнення до цивільної відповідальності за екологічні правопорушення. Це зумовлює необхідність гармонізації національного законодавства з міжнародними нормами для підвищення його ефективності. Важливо вдосконалювати правозастосовні механізми, що дозволять чітко визначити форми відповідальності та посилити контроль за виконанням екологічних стандартів. Інтеграція міжнародних екологічних принципів у національну правову систему допоможе зміцнити правовий захист навколишнього середовища та сприятиме досягненню сталого розвитку в Україні. Основними напрямками вдосконалення системи цивільної відповідальності за екологічні правопорушення в Україні може стати розробка спеціального закону, який би регулював аспекти екологічної відповідальності, а також запровадження додаткових механізмів відшкодування, таких як створення

спеціальних екологічних фондів. Досвід європейських країн, де активно застосовуються екологічні фонди та спеціалізовані суди для вирішення питань цивільної відповідальності за екологічні правопорушення, може стати корисним прикладом для України. Таким чином, вдосконалення правового регулювання та впровадження ефективних процедур компенсації шкоди сприяє збереженню екосистеми, захист громадян та стимулювання підприємства до більш відповідного ставлення до навколишнього середовища. Важливим аспектом для вдосконалення цивільної відповідальності за екологічні правопорушення є розробка ефективних способів оцінки шкоди, завданої довкіллю. Оцінка екологічної шкоди фактично є складним процесом, який потребує залучення експертів та використання спеціальних методик. Недосконалість існуючих процедур експертизи та труднощі з їхньою реалізацією на практиці призводять до того, що правопорушники часто несуть відповідальність або сплачують недостатні компенсації. Відсутність чітких методів оцінки шкоди обмежує можливості судів в об'єктивному встановленому розмірі відшкодування та наслідку до розбіжностей у судовій практиці.

Екологічні правопорушення також викликають необхідність вдосконалення державного контролю в цій сфері. Ефективний нагляд з боку державних органів може знизити рівень правопорушень, а також забезпечити дотримання екологічних стандартів і зобов'язань з боку підприємств [1]. На сьогоднішній день контроль над дотриманням екологічного законодавства в Україні має певні обмеження, зокрема через недостатнє фінансування, обмеження повноважень контролюючих органів та брак кваліфікованих кадрів. [5] Посилення державного контролю, запровадження автоматизованих систем моніторингу та цифрових реєстрів екологічної інформації може значно підвищити ефективність боротьби з екологічними правопорушеннями та сприяти збереженню природних ресурсів.

Для забезпечення ефективного відшкодування шкоди необхідно розробити єдині стандарти оцінки екологічної шкоди, які можуть бути застосовані як у національній правовій системі, так і в міжнародному контексті. Такі стандарти могли б отримати не лише пряму матеріальну шкоду, але й довгострокові екологічні та соціальні наслідки правопорушень [7]. Також важливо створити правову базу для компенсації моральної шкоди, яка часто є нематеріальною, але суттєво впливає на життя потерпілих. Це може бути особливо актуальним у випадку, коли екологічні правопорушення порушують права людей на здорове навколишнє середовище [8]. Ще одним перспективним напрямком вдосконалення є популяризація концепції «забрудник платить». Принцип, який активно використовується в багатьох розвинених країнах вимагає, що саме правопорушник має нести всі витрати на відновлення довкілля після завданої шкоди [9]. Упровадження такого підходу в українську практику могло б стимулювати дотримання екологічних норм та мотивувати підприємство до більш відповідного підходу до використання природних ресурсів [1]. Крім того, принцип «забрудник платить» можна реалізовувати через обов'язкове страхування екологічних ризиків для підприємств з підвищеним ризиком забруднення. Це забезпечить наявність коштів для оперативного реагування на екологічні інциденти та їхнє відшкодування.

Таким чином, цивільна відповідальність за екологічні правопорушення в Україні є необхідною складовою системи охорони довкілля. Основні законодавчі акти України забезпечують певні правові засади для захисту довкілля та відшкодування шкоди. Дослідження особливостей цивільної відповідальності за екологічні правопорушення в сучасних умовах України підкреслює важливість розробки ефективних правових механізмів для захисту довкілля та відшкодування завданої шкоди. Наявні екологічні виклики, посилені наслідками військових дій, вимагають не лише оперативного реагування, але й чіткого законодавчого врегулювання механізмів цивільної відповідальності, спрямованих на компенсацію екологічних збитків та захист прав постраждалих.

Застосування дієвих інструментів цивільного права для відшкодування екологічних збитків може стати важливим кроком на шляху до екологічної безпеки та сталого розвитку України. Вдосконалення правових норм та створення умов для їх ефективної реалізації дозволить не лише зменшити негативний вплив на навколишнє середовище, але й стимулювати суб'єктів господарювання до більш відповідального ставлення до природних ресурсів. Підтримка сталого відновлення України неможлива без належного захисту її екологічного середовища, що потребує посиленої уваги до питання цивільної відповідальності за екологічні правопорушення та забезпечення ефективного правозастосування.

Список використаних джерел

1. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>
2. Цивільний кодекс України: Закон України № 435-IV від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Водний кодекс України: Закон України від 06.06.1995 № 213/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-вр#Text>
4. Земельний кодекс України: Закон України від 25.10.2001 № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
5. Конституція України № 254к/96-ВР від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
6. Лісовий кодекс України: Закон України від 21.01.1994 № 3852-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text>
7. Рибак С. Г. Екологічні правопорушення та їх цивільно-правова відповідальність в Україні. Київ : Правничий дім, 2019. 189 с.
8. Діденко О. В., Порівняльна характеристика екологічних правопорушень та відповідальності. Харків, 2020. 237 с.
9. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська Конвенція): Міжнародний документ від 25.06.1998. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text

